

№ 69

Статут Вільного козацтва, затверджений Генеральним секретаріатом

13 листопада 1917 р.

СТАТУТ

«ВІЛЬНОГО КОЗАЦТВА НА УКРАЇНІ»

Постанова Генерального Секретаріату 13-го Листопаду 1917 р.

§ 1. Назву «Вільне козацтво» мають тільки ті організації, які заснуються на підставі ухваленого Генеральним Секретаріатом Української Народньої Республіки СТАТУТУ «Вільного козацтва на Україні».

§ 2. В селі чи місті, незалежно від кількості дворів, закладається тільки одна громада товариства «Вільного козацтва».

Голова Генерального
Секретаріату Винниченко
Генеральний Писарь Лотоцький

I.

Мета і район діяльності Товариства

§ 1. Товариства під назвою «Вільне козацтво» закладаються на Україні для об'єднання громадян України без різниці національності і полу.

Стоючи на ґрунті закріплення здобутків революції, товариства ставлять своєю метою фізичний і духовний розвиток своїх членів, громадянське виховання їх і підтримування спокою на Україні. Під час війни «Вільне козацтво» бореться з дезертирством, при демобілізації вживає всіх заходів, щоб не був порушений порядок та спокій населення, охораняє громадян та добро мешканців від знищення їх і грабування.

§ 2. Для здійснення своїх завдань товариства організують зібрання, лекції, курси, читання, подорожі; дбають про поширення газет, книжок і взагалі літератури; видають журнали, брошури, закладають власні бібліотеки; улаштовують концерти, вистави, організують хори, гімнастичні курси і спортивні регулярні вправи.

Для охорони громадського спокою і добробуту товариства закладають кінні і піші муштрові отряди козаків і козачої молоді, пожарні дружини і інші організації.

§ 3. Товариства мають права юридичної особи і можуть всіма законними способами здобувати і відчувувати права маєткові, в тім числі право власності і інші права в майні нерухомім, зав'язувати умови, приймати на себе обов'язки, позивати і відповідати на суді, а також приймати жертви і одержувати спадщину по заповітам.

§ 4. Всі існуючі на Україні закони і розпорядження законної влади, як для окремих членів Товариства, так і для всього Товариства в цілому, обов'язкові, і ніяких постанов, котрі суперечили сим законам і розпорядженням, Товариства встановляти не можуть.

II.

Про членів Товариства

§ 5. До Товариства може бути обраний кожен мешканець України не молодше 16 років, не обмежений в правах кримінальним законом, який визнає статут, і буде йому безумовно коритися.

Увага: Ті козаки, що на дійсній військовій службі, можуть бути тільки співробітниками, котрі працюють в Товаристві в часи вільні від службових обов'язків.

§ 6. Коли місцеве населення найде потрібним заснувати Товариство «Вільного Козацтва», ініціатори цієї організації підбирають членів-учредителів не менше 20 чоловік, які затверджуються волосною народньою управою (в містах – мійською управою). Затверджені громадою 20 чоловік учредителів надалі переводять техніку організації Товариства «Вільного козацтва». Згідно статуту Товариства, список членів-учредителів сповіщається повітовому комісарові. Останній має право протесту проти кожного з учредителів. Підставність протесту вирішує Повітова Управа.

§ 7. Члени Товариства діляться на дійсних, почесних і співробітників.

§ 8. Дійсними членами вважаються учредителі Товариства, а також ті, що прийняті надалі зборами громади Товариства; члени приймаються зборами простою більшістю голосів присутніх членів по заяві і за рекомендацією трьох членів Товариства, які і відповідають перед товариством за вчинки рекомендованого ним кандидата.

§ 9. Почесними членами обираються загальними зборами громадян Товариства ті особи, котрі положили особливі заслуги перед Товариством і Громадянством, по заяві 10 членів, більшістю 2/3 присутніх на зборах членів.

§ 10. Члени виходять з складу Товариства: а) з своєї волі, б) як що на протязі трьох місяців не заплатять членських внесків, в) коли їх буде виключено з громади постановою загальних зборів громади Товариства за порушення Статуту або за інші вчинки, а також постановою Повітової Народньої Управи (в містах – Мійської Управи). Загальні збори Громади Товариства знімають питання про виключення членів по мотивованій заяві одного з членів Товариства, Волосної Народньої Управи (в містах – Мійської Управи) або повітового чи губерніяльного Комісара.

§ 11. Дійсні і почесні члени беруть участь з правом рішучого голосу в усіх зібраннях і закладах Громади Товариства. Співробітники мають право дорадчого голосу в усіх зібраннях і закладах Товариства.

III.

Організація Товариства

§ 12. в селі чи місті, незалежно від кількості дворів, закладається Громада Товариства «Вільного козацтва».

Увага: В кожному населеному місці має закладатися тільки одна громада «Вільного козацтва».

§ 13. Справами Громади порядкують: а) Загальні Збори, б) Рада Громади та в) Ревізійна Комісія.

§ 14. Загальні збори визначають характер і напрямок діяльності громади в своєму районі згідно з завданням § 1; розглядають щорічно справоздання та обрахунки, вибірають урядових осіб і вирішують питання про вибори і виключення членів, а також інші питання.

Загальні Збори скликає Рада не менше як два рази на рік. Надзвичайні збори відбуваються, коли найде це потрібним Рада, або Ревізійна Комісія, або 1/10 ч. членів Громади; на випадок відмови Ради скликати Загальні Збори, їх скликає Ревізійна Комісія.

§ 15. Загальні збори вибирають що разу зпоміж себе Голову Зборів і писаря; сих обов'язків не можуть виконувати члени Ради і члени Ревізійної Комісії і Козацька Старшина.

§ 16. Справи на загальних зборах вирішуються більшістю голосів присутніх членів; коли голоси поділяють рівно, голос Голови дає перевагу; вибори почесних членів і виключення членів рішається 2/3 присутніх членів таємним голосуванням (кульками чи записками). Вибори ради відбуваються також таємним голосуванням.

§ 17. Загальні збори вважаються дійсними, коли є присутніх 1/2 членів Громади.

§ 18. Якщо збори Громади не відбудуться за браком потрібного числа членів, то вже другі збори для обговорення тих же питань повинні бути скликані не пізніше двох тижнів і вважаються правомочними і при меньшому числі членів, але не менше як 1/10 всіх членів Громади.

§ 19. Рада Громади складається з 5-ти членів: Голови, його Товариша, Писаря, його Товариша і Скарбника. Крім того, в склад Ради входить сотник муштрової сотні.

§ 20. Членами Ради і Старшинами можуть бути тільки повнолітні члени Громади.

§ 21. Ревізійна Комісія складається з трьох членів, обраних на загальних зборах.

§ 22. Голова і його Товариш, члени Ревізійної Комісії і другі виборні особи вибираються на один рік. Для заміни всіх виборних на той же строк вибираються кандидати в числі, назначеному загальними зборами.

§ 23. Рада збирається в призначені для цього дні або коли її скличе Голова, чи по заяві не менше як 2 членів Ради.

§ 24. Рада є представник Громади і повинна бути на місці осідку Громади, виконувати постанови зборів і порядкувати всією діяльністю Громади.

§ 25. Рада відповідає за цілість грошових сум і майна Громади.

§ 26. Ревізійна комісія має право, коли найде потрібним, робити ревізію грошових сум, книжок і всього майна Громади і обов'язково не менше одного разу на рік.

§ 27. Усякі акти, умови, довірености від імени Товариства мусять бути підписані трьома членами Ради, в тім числі і писарем. Всякі інші переписки – двома членами.

§ 28. Громади „Вільного козацтва», які заснувались по селах і містах, об'єднуються в волосні, повітові і губерніяльні Громади.

§ 29. Волосні Громади, порядкують справами Товариства в районі волости, Повітові в районі повіту, Губерніяльні – в районі губернії.

§ 30. Ради Громад – Волосних, Повітових та губерніяльних складаються з 5-ти членів: Голови, його Товариша, Писаря, його Товариша і Скарбника, котрі вибираються на один рік. Крім того, в склад їх входять: в волосну раду – Курінний і представник од Волосної Народньої Управи (в містах – Мійської Управи) , в повітову – Полковник і представник Повітової Народньої Управи і в губерніяльну – Кошовий Отаман і представник Губерніяльної Народньої Управи.

§ 31. Ревізійні Комісії – волосні, повітові і губерніяльні складаються з трьох чоловік, котрі вибираються на один рік.

§ 32. Для заміни всіх виборних осіб, показаних в § 30 і 31, обираються кандидати в числі, визначеному загальними зборами.

§ 33. Справами Громад – Волосних, Повітових та Губерніяльних порядкують: а) загальні збори, б) Ради Громад та в) Ревізійні Комісії.

§ 34. Загальні збори Ради визначають характер та напрям діяльності Громади в своєму районі, згідно з § 1, розглядають що-річно справоздання та обрахунки і вибірають урядових осіб і вирішують інші питання.

§ 35. На загальних зборах громади сільської (в містах - мійської) обираються представники в загальні збори – волосні, повітові та губерніяльні по розчоту: до волосних – один представник од кожних 50 чоловік Громади, до Повітових – один од 100 членів (але не менше одного представника від кожної громади). Загальні Губерніяльні збори складаються з представників, обраних на загальних зборах по одному од кожної волости.

Увага: вибори переводяться одночасно з виборами волосної ради.

§ 36. Представники на загальні збори волосні, повітові і губерніяльні обираються на один рік. До кожного представника обирається заступник.

IV.

Організація військова.

§ 37. В кожній громаді можуть закладатися з членів Громади Товариства кінні і піші отряди вільних козаків, котрі зуться муштровою сотнею незалежно від кількості козаків.

§ 38. Козаки муштрової сотні вносяться в список дійсних козаків сотні тільки по витриманні іспиту в знанні статуту та інструкції, коли вони зарекомендували себе як активні і користні для Громади члени. До того-ж часу вони лічаться кандидатами. Іспит сей робить старшина сотні. По видержанні іспиту в знанні статуту і інструкції при зачисленні козака дійсним членом муштрової сотні, козак складає в руки старшини урочисту присягу.

§ 39. В склад сотні увіходять ті члени Громади, що закладають сотню, а надалі приймаються зборами Сотенної Козацької Ради, простою більшістю голосів присутніх членів, по рекомендації трьох козаків сотні.

§ 40. Козаки виходять з сотні в випадках, передбачених § 10 сього Статуту, а також тоді, коли їх виключено буде Загальними Зборами Козаків за порушенням Статуту, Інструкції і інші вчинки.

§ 41. Порядкують справами сотні: а) Сотенні Козацькі Збори і б) Сотенна Старшина в складі сотника, підсотника і писаря.

§ 42. Компетенція і порядок розв'язання справ на Сотенних Козацьких Зборах определяються §§ 13, 14, 15, 16 і 17 сього Статуту.

§ 43. Сотенна Старшина обирається Сотенними, Козацькими Зборами і затверджується, окрім Сотників, Загальними Зборами всієї Громади. Сотника Загальні Збори Громади представляють на затвердження Полковника.

§ 44. Зборами обирається бунчужний, скарбник, складник і на випадок походу обозний і кашовар.

§ 45. Кожна сотня ділиться на чоти, чота на рої, рої на зони по 4-6 чоловік зона. На чолі чоти стоїть чотник (старший або молодий урядник), роя – ройовий (молодший

урядник або приказний), зони – зонний (приказний), котрі вибираються зборами козаків і затверджуються сотенними.

§ 46. Сотні (що заснувалися по селах і містах в межах волости) об'єднуються в курінь.

§ 47. Справами куріня порядкують: а) Збори представників козаків куреня по 1 од 25 козаків і б) старшина куріня в складі курінного, його заступника і писаря.

§ 48. Збори козаків куріня скликаються не менше як один раз на рік, вони: а) вибирають курінного, його заступника і писаря, б) розглядають щорічні справоздання старшини та обрхунки і вирішують інші питання, що торкаються куріня.

§ 49. Курінна старшина вибирається зборами представників куріня і затверджується, окрім курінного, Волосною Громадою; Курінного-ж Волосна Рада представляє на затвердження Кошовому Отаманові.

§ 50. Курені повіту об'єднуються в полк.

§ 51. Справами полку порядкують: а) Збори представників козаків полку (по 1 від 50 козаків) і б) полкова Старшина в складі Полковника, його Товариша і Писаря.

§ 52. Збори козаків полку вирішують питання, показані в § 48 п. б.

§ 53. Полкова старшина обирається Сотниками і Курінними і затверджується, окрім полковника, повітовою громадою. Полковника-ж повітова Громада представляє на затвердження Генерального Секретаря Справ Внутрішніх.

§ 54. Полки губернії об'єднуються в кіш.

§ 55. Справами коша порядкують: а) Збори представників козаків (по 1 од 100) і б) кошова Старшина в складі кошового Атамана, його 2-х товаришів і писаря.

§ 56. Збори коша вирішують питання, показані в § 48 п. б.

§ 57. Кошова Старшина обирається Курінними і Полковниками і затверджується Генеральним Секретарем Справ Внутрішніх по представленню Губернської Громади.

§ 58. На чолі всіх об'єднаних кошів стоїть Генеральний Секретарь Внутрішніх Справ або його товариш, для сього призначений Генеральним Секретаріатом.

§ 59. Сотник, Курінний, Полковник і Кошовий Отаман, в порядку підлеглости мають право усувати тимчасово підвладну старшину, повідомляючи про се старшину висшої посади. Останній такі постанови представляє на затвердження тієї Ради, в склад якої він входить.

§ 60. Генеральний Секретарь Внутрішніх Справ, чи його Товариш, має право усунути з посади кожного з козацької старшини, крім Кошового, останнього може змістити Генеральний Секретаріат.

§ 61. Про заснування муштрової Сотні при організації «Вільного козацтва» Рада Товариства повинна оповістити Повітову Народню Управу, Повітового Комісара. Останній сповіщає Генеральне Секретарство Внутрішніх Справ, а Старшина доносить Громаді.

§ 62. Сей же порядок додержується також при об'єднанні Сотень у Куріні, Курінів у Полки і Полків у Коші.

§ 63. Діяльність муштрових сотень по охороні порядку на місцях переводиться під керівництвом відповідних органів місцевої влади (начальника міліції, комісара), коли сотня виступає на охорону разом з міліцією, а в випадках негайних, при відсутности представників місцевої влади, коли сотня виступає самостійно під керівництвом своєї Старшини, в таких

випадках Козацька Старшина, виступаючи з Козаками на охорону, повідомляє одночасно про це місцеву адміністрацію, звертаючись до неї за вказівками і розпорядженням.

§ 64. Трус, арешти і т. ин. «Вільне козацтво» має робити тільки по дорученню відповідних органів влади адміністративної чи судової.

§ 65. Вимагання адміністративної влади про допомогу по охороні порядку і спокою як для окремих козаків, так і для Муштрових Сотень, Курінів, Полків і Кошів обов'язково.

§ 66. За допомогу по охороні громадського спокою „Вільне козацтво» ніякої плати не одержує.

§ 67. Докладно права і обов'язки як окремих козаків, так і козацької Старшини встановлюються особою Інструкцією, затвердженою Генеральним Секретарем Внутрішніх Справ.

§ 68. Всякі питання, які не можуть бути розв'язані Товариством, передаються на розглядання до вищої організації в порядку підлягання.

V

Кошти.

§ 69. Кошти товариства складаються: а) з членських вкладок, б) жертв, субсидій і в) доходів з вистав, концертів, відчитів, видавництва і т. ин.

§ 70. Дійсні члени що-місячно вносять до скарбниці Громади, до якої вони належать, вступні і щомісячні внески, розмір яких визначається Загальними Зборами.

§ 71. Рада кожної Громади що-місяця пересилає 25% своїх прибутків до Волосної скарбниці, кожна Волосна Рада пересилає 25% своїх прибутків у повітову скарбницю, Повітова Рада стільки ж пересилає до Губерніяльної Скарбниці.

VI

Діловодство.

§ 72. Кожна Рада сільська, місцева, волосна, повітова, губерніяльна, а також кожна сотня, курінь, полк і кіш мають своє діловодство, котрим керує писар. Мають свої печатки і прапори.

VII

Скасування товариства.

§ 73. Кожна громада може бути скасована постановою Загальних Зборів Громади більшістю 2/3 голосів. Крім того, постановою Повітової Народньої управи може бути скасована сільська і волосна Громада, постановою Губерніяльної Народньої Управи – Сільська, Волосна і Повітова Громада; Генеральним Секретарем Справ Внутрішніх – Сільська, Волосна і Повітова Громада; Генеральним Секретаріатом – Губерніяльна Громада.

При скасуванні Громади порядок розпорядження всім майном і діловодством її визначається Загальними Зборами Громади.

Вістник Генерального секретаріату Української Народньої Республіки. – 1917. – 9 грудня. Опубліковано: Українська Центральна Рада. Документи і матеріали. – К., 1996. – Т. 1. – С. 435–440.